

Är konkurrenskraften i fara?

Trots att flera indikatorer visar ett gott läge för exportindustrin har denna fortfarande problem med sin konkurrenskraft, menar Emil Ems och Christer Öhman. För att förbättra konkurrenskraften krävs, förutom en väl avvägd stabiliseringspolitik, också en ny näringspolitik. I en alltmer internationaliserad företagsmiljö behövs särskilda näringspolitiska insatser för att skapa ett gynnsamt företagsklimat i Sverige för såväl storkoncerner som mindre företag.

Är konkurrenskraften i fara? Frågan väcker liv i obehagliga minnen från mitten av 1970-talet. Under några få år, från 1974 till 1978, kom alla vedertagna uppfattningar om hur den svenska ekonomin borde utvecklas på skam (se *Figur 1*). Lönekostnaderna skenade iväg i en takt som översteg omvärldens med över 20 procent (mätt i arbetskostnad per produktenhet i gemensam valuta). Industrins världsmarknadsandelar nästan kollapsade med en minskning på över 17 procent. Industriproduktionen sackade efter den i övriga OECD-länder. Reallönerna sjönk under några år.

Den offentliga diskussionen om Sveriges konkurrenskraft färgas än i dag av dessa händelser. Inför varje avtalsrörelse avger finansministern, företrädare för storföretagen, ekonomer från arbets-

marknadsorganisationerna, prognosmakare och utredare från banker och myndigheter uttalanden och rapporter om konkurrenskraftens utveckling och om hur den kan bevaras.

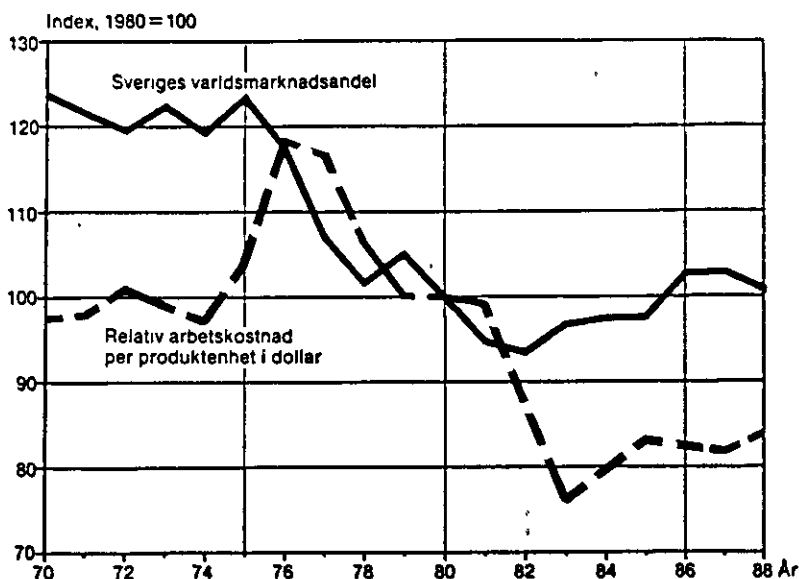
Är det verkligen så illa ställt med Sveriges konkurrenskraft som denna offentliga diskussion ger sken av? Är konkurrenskraften överhuvudtaget ett problem i dagens Sverige? Eller får skuggorna från 1970-talet oss att överreagera inför egentligen harmlösa förlopp på arbetsmarknaden, på exportmarknaderna och på den konkurrensutsatta hemmamarknaden?

I denna artikel presenteras resultaten från en nyligen avslutad utredning vid Statens industriverk (Ems [1988]). Ett antal forskare, utredare och företagsledare inbjöds där att skriva var sin artikel på temat konkurrenskraft.

Bidragen i utredningen kan ge uppfattningen, att det råder oenighet mellan författarna om vad som är konkurrenskraft och hur den bör bevaras eller förbättras. Denna oenighet beror dock till stor del på att man analyserar konkurrenskraftsfrågan ur olika perspektiv. I denna översiktsartikel söker vi presentera en syntes av dessa skilda ansatser och anlägga ett helhetsperspektiv på konkurrenskraftsproblemen i Sverige.

*M Sc EMIL EMS är chef för området internationell ekonomi vid utredningsenheten på Statens industriverk.
Avdelningschef CHRISTER ÖHMAN är chef för utredningsenheten vid Statens industriverk.*

Figur 1 Sveriges världsmarknadsandelar och relativa arbetskostnad per produktenhet 1970-88.

Anm: 1988 ar SINDs prognos.

Källa: SINDCOM¹.

Exportindustrins konkurrenskraft under 1980-talet

Flera utredningar visar att exportindustrins konkurrenskraft utvecklats betydligt mer gynnsamt under 1980-talet än under 1970-talet (Hagman & Sterndahlen [1988], Industridepartementet [1988], SIND [1988a]).

– Det relativa kostnadsläget, mått i arbetskostnad per produktenhet i gemensam valuta (ULC i dollar), förbättrades kraftigt genom de stora devalveringarna 1981 och 1982 (Figur 1). Ännu 1987 låg relativa ULC klart under de lägsta värden som uppmättes under 1970-talet. Vid dagens kursförhållanden är Sverige inget höglöneland. Vi ligger ungefär i mitten av skalan för OECD-länderna.

– Exportindustrins världsmarknadsandelar visar ingen fortsatt trendmässig ned-

gång. Visserligen minskade andelarna i början av 1980-talet. Sedan dess har dock en återhämtning ägt rum, vilken 1987 gett oss andelar som ligger något över dem från 1980.

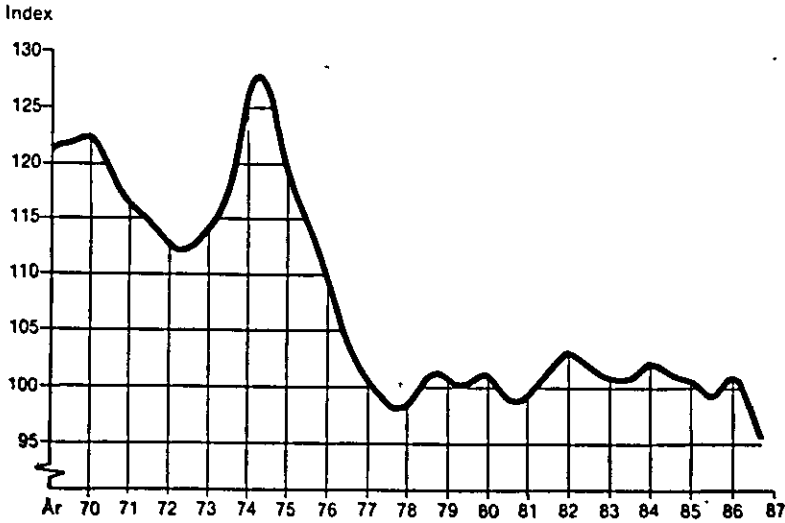
– Tillväxten i industriproduktionen, som vid 1970-talets mitt sackade efter den i övriga OECD-länder (se Figur 2) har under 1980-talet hållit ungefär samma takt som den i OECD.

Intrycket av ett gott konkurrensläge för exportindustrin är dock bedrägligt, om man studerar utvecklingen i detalj.

Det förmånliga kostnadsläget eller snarare arbetskostnadsläget kan i sin helhet

¹ SINDCOM är beteckningen för SINDs internationella databas. Syftet med SINDCOM är att ge statistikunderlag för studier av industrins konkurrenskraft. Källorna är i huvudsak OECD (handelsstatistik m m) och US Department of Labor (löner, produktivitet m m).

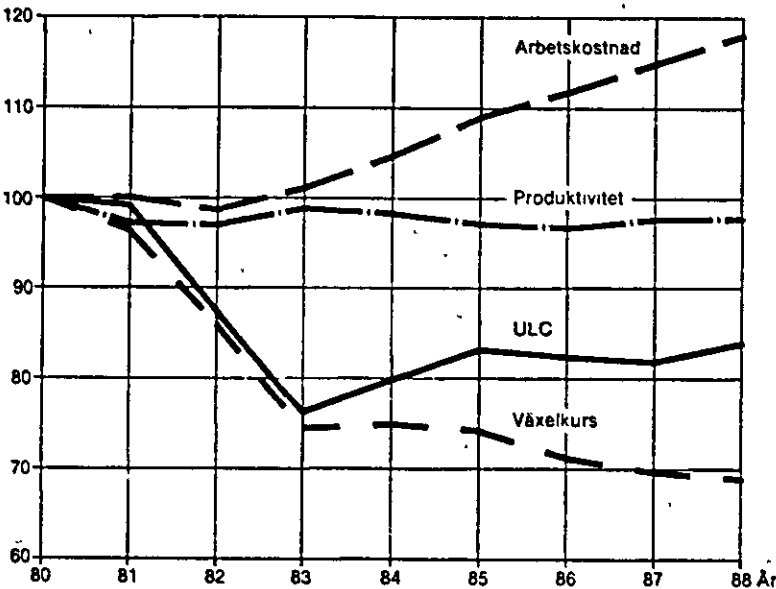
Figur 2 Industriproduktionen i Sverige relativt OECD 1975-1987.

Källa: OECD [1988].

Figur 3 Sveriges relativa arbetskostnad, produktivitet, ULC samt effektiva vaxelkurs.

Index, 1980 = 100

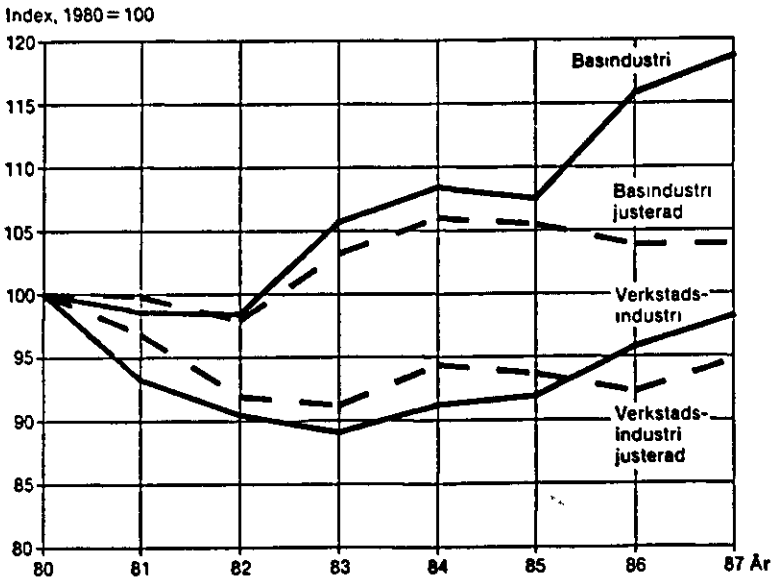

Anm: 1988 är SINDs prognos. Källa: SINDCOM.

förklaras av de stora devalveringarna 1981/82 och de efterföljande deprecieringarna av kronan under 1986 och 1987. Arbetskostnaden (mätt i nationell valuta) har stigit betydligt snabbare i Sverige än i

våra konkurrentländer sedan 1983. Fortsätter denna trend under de närmaste åren, är vårt förmånliga kostnadsläge snart uppätet, förutsatt att svenska kronan inte deprecieras ytterligare (Figur 3).

Figur 4 Basindustrins- och verkstadsindustrins världsmarknadsandelar 1980-87.

Anm: Då Sverige inte konkurrerar med olja har denna produkt uteslutits från basindustrin. I verkstadsindustri ingår ej fartyg. Med justerade andelar menas den världsmarknadsandel som branschen skulle haft om dess export haft samma produkt- och marknadsinriktning som OECD i genomsnitt.

Källa: SINDCOM.

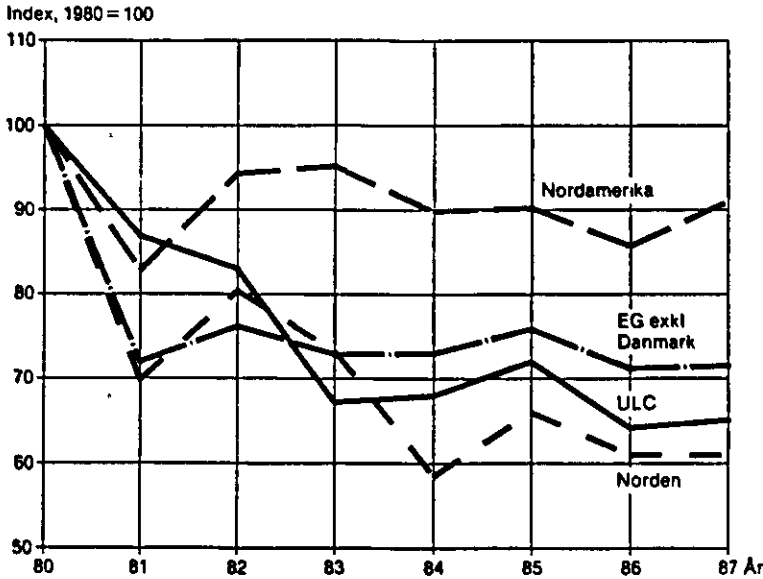
Den starka uppgången i marknadsandelarna under 1986 och 1987 har sin främsta förklaring i att Sveriges tyngsta marknader (främst Norden under 1986) expanderade relativt snabbt under dessa år. Ett så gynnsamt läge för svensk export kommer inte att upprepas under den närmaste framtiden, varför marknadsandelarna troligen åter börjar stagnera eller falla från 1988.

De framgångar som svensk exportindustri uppnått under 1980-talet genom de stora devalveringarna, har i större utsträckning kommit basindustrin till del än verkstadsindustrin. Sveriges stabiliseringspolitiska strategi som gått ut på att kompensera höga löneökningar med devalveringar (Sandström & Söderström [1988]) har gynnat basindustrin och missgynnat industrier med hög andel importerade insatsvaror såsom högteknologiska framtidsbranscher (Figur 4).

Detta yttrar sig i att Sverige exporterar en påfallande liten andel högteknologiska produkter trots att andelen FoU i industriproduktionen ligger klart över genomsnittet för OECD (SIND [1987]). Även andelsökningen är mindre än för andra OECD-länder med jämförbar andel FoU i produktionen. Man kan sätta strålkastare på utvecklingen genom att jämföra Sverige med Japan. Trots att Sveriges ULC i gemensam valuta sjunker gentemot Japan under 1980-talet, är vår exportutveckling för verkstadsindustrin betydligt sämre på i stort sett samtliga marknader. Inte ens på vår närmare marknad Norden förmår vi hålla ställning gentemot ett av våra viktigaste konkurrentländer (Figur 5).

Slutligen har Sverige under 1980-talet inte förmått fylla i den tillväxtsvacka i industriproduktionen som uppstod under kostnadskrisens period 1974-78 (se Figur

Figur 5 Exportutvecklingen för verkstadsprodukter samt ULC, Sverige relativt Japan, 1980-1987.

Källa: SINDCOM.

2). En stor del av produktionsökningen under 1980-talet har dessutom utgjorts av ökat kapacitetsutnyttjande, en potential som nu är uttömd. Det blir alltmera uppenbart, att Sverige fortfarande har en för liten industrisektor (Sandström & Söderström [1988], Olsson & Vinell [1988]). Den förmår inte upprätthålla extern balans och full sysselsättning samtidigt (särskilt med tanke på att det finns ett visst behov av att snygga upp bokslutet efter den stora utlandsskuld vi drog på oss fram till 1982). Detta bidrar till att på sikt framtinga återkommande devalveringar.

Utvecklingen av industrikonjunkturen under början av 1988 accentuerar detta förhållande. Allmänt befaras nu en försämring i bytesbalansen mot underskott i storleksordningen 10 miljarder trots att näringslivet uppvisar hög lönsamhet, industrins kapacitetsutnyttjande är det högsta någonsin i modern tid och dess efterfrågan på arbetskraft är rekordstor.

Den bild som framkommer är att vi mot slutet av 1980-talet inte kan uppvisa några dramatiska indikatorer på fallerande konkurrenskraft. Likväl skönjer man problem med exportindustrins konkurrenskraft som till en del är ett arv från 1970-talets kostnadskriser och resultaten av den politik som förts och till en del beror på oförmågan hos arbetsmarknadsparterna att begränsa löneutvecklingen till nivån i våra viktigaste konkurrentländer.

Ett fördjupat perspektiv på konkurrenskraften

Hittills har vi talat om Sveriges, exportindustrins och företagens konkurrenskraft utan att närmare ange vad som menas. Artiklarna i SINDs utredning klargör dock begreppets innebörd i skilda sammanhang.

Samhällsekonomin internationella konkurrenskraft

När man i den allmänna samhällsdebatten talar om Sveriges internationella konkurrenskraft är det mestadels *samhällsekonomin*s konkurrenskraft som åsyftas.

Med detta menar samhällsekonomen tillväxten i levnadsstandarden i Sverige (Sandström & Söderström [1988]). Eftersom vår ekonomi är välintegrerad med världsekonomin, beror denna tillväxt till syvende og sidst på hur den svenska ekonomin, särskilt dess industri anpassar sig till de ständigt pågående förändringarna på världsmarknaden.

Ett mått på samhällsekonomin konkurrenskraft är tillväxten i svensk ekonomi jämfört med andra industriländer (IUI [1987]). En god tillväxt förutsätter balans i tillväxten av industrisektorn och av den skyddade tjänstesektorn. Industrisektorn måste kunna bära den export som behövs för att betala den import som följer av tillväxtprocessen. I ett litet industriland som är välintegrerat med världsmarknaden är nämligen ökad import av konsumtions- och insatsvaror nödvändig för att tillväxten ska leda till ökad levnadsstandard.

Sveriges konkurrenskraft beror inte bara på exportindustrins konkurrenskraft. Minst lika viktigt är att den importkonkurrerande industrin har goda förutsättningar att producera produkter för hemmakonsumtion. Innehållet i antologin, liksom i vår artikel, berör dock i huvudsak exportindustrin.

SNS Konjunkturråd har betygsatt 1970-talets och 1980-talets ekonomiska politik genom att jämföra utvecklingen i svensk ekonomi med den i jämförbara små industriländer (Sandström & Söderström [1988]). Deras slutsats är att den svenska politiken haft negativa effekter på samhällsekonomin konkurrenskraft. Den har i viss mån trängt undan industrisektorn till förmån för den skyddade tjänstesektorn, framförallt den offentliga sektorn. Orsaken är enligt författarna de

ständigt återkommande problemen med arbetskostnadsökningar som mötts med devalveringar och ackommoderande finanspolitik.

Effekterna kan - som beskrivits ovan - skönjas i för långsam tillväxt i industrisektorn, för långsam omstrukturering av industrin från basindustri till verkstadsindustri samt från lågteknologisk industri till mera kunskapsintensiva framtidsbranscher.

Företagens internationella konkurrenskraft

Med företagens internationella konkurrenskraft menas vanligen *exportföretagens* konkurrenskraft. Författarna i SINDs utredning följer denna konvention. Merparten av exporten från industrin sker genom multinationella storkoncerner. Företagens internationella konkurrenskraft är därför i mycket en fråga om dessas konkurrensförmåga. Det finns dock anledning att beröra även de Sverigebaserade mindre och medelstora företagens konkurrensförmåga.

Med storföretagens liksom alla företags konkurrenskraft avses ytterst vinstutsiktterna. Mått på storkoncernernas konkurrenskraft är sådana variabler som kapitalavkastning och marknadsandelar. Konstanta eller stigande världsmarknadsandelar för företagens produkter kan ses som en indikator på god internationell konkurrenskraft för företagen (Blomström & Lipsey [1988]).

För de multinationella storkoncernerna var gynnsamma konkurrensbetingelser i Sverige en grundförutsättning för deras uppkomst och första expansion i utlandet. Sölvell [1988] har utrett vad gynnsamma förhållanden i Sverige med avseende på tillgången på inhemska produktionsfaktorer, inhemsk efterfrågan, företagsgrupper, konkurrensbetingelser på hemmamarknaden och statens påverkan har betytt för dessa företags framgång.

Sölvells slutsatser är att traditionella faktorer som riklig tillgång till inhemska råvaror eller ett fördelaktigt löneläge minskat i betydelse som drivkrafter bakom företagets framgångar. Istället framhålls den inhemska efterfrågan som motorn i utvecklingen av framgångsrika produkter och produktionsprocesser. Företagens teknologiska utveckling har också starkt befrämjats av att företagen i Sverige vanligen utvecklats i grupper (kluster) kring gemensamma högteknologier. Slutligen tycks konkurrensen på hemmamarknaden ha befrämjat internationaliseringen och konkurrenskraften för de största svenska storföretagen.

Är dessa faktorer även i fortsättningen av betydelse för de multinationellas internationella konkurrenskraft? SIND har gjort några studier som visar, att storkoncernerna numera i stor utsträckning är internationaliserade och att processen accelererar (Hagman & Sterndahlen [1988], Industridepartementet [1988]). Som Sölvell beskriver har dessa företag byggt upp ett internationellt produktions- och distributionsnät. Eriksson & Bengtsson [1988] har gjort en fallbeskrivning av Sandviks utveckling där detta understryks. I en sådan internationaliserad företagsmiljö har traditionella makroekonomiska konkurrensfaktorer som t ex arbetslönen i Sverige fått en mindre betydelse för företagets konkurrenskraft. Däremot inverkar de på företagets beslut om var i världen verksamheten ska förläggas.

Ett försämrat företagsklimat i Sverige, t ex genom hastigt ökande produktionskostnader, fick redan under 1970-talet till följd att man i större utsträckning än tidigare förlade verksamheten till andra länder. Med viss fördröjning ledde detta till att Sveriges marknadsandelar påverkades i negativ riktning. Detta beläggs av undersökningar gjorda av Blomström & Lipsey [1988] och Erixon [1988]. Sveriges världsmarknadsandelar sjönk kraftigt under kostnadskrisen i mitten av 1970-talet. Någon motsvarande nedgång för storkoncernernas marknadsandelar kan inte skönjas.

Redan då utnyttjade storföretagen möjligheten att genom internationalisering komma undan de negativa effekterna av ett försämrat företagsklimat i Sverige.

En slutsats som kan dras av detta är att de multinationella företagens konkurrenskraft har blivit mindre beroende av svenska förhållanden. Man kan inte längre likställa Sveriges internationella konkurrenskraft med storkoncernernas.

Annorlunda förhåller det sig med medelstora och mindre exportföretag som ännu har Sverige som huvudbas för sin verksamhet, liksom för företag som nybildas för att exploatera nya produkt- och affärsidéer. Enligt SINDs studier (Hagman & Sterndahlen [1988]) har de mindre företagens andel av svensk export fortsatt att minska under 1980-talet. I verkstadsindustrin är de 20 största koncernernas dominans förkrossande. De svarar för nästan 75 procent av exporten från Sverige. Det aktualiserar frågan vilka drivkrafter som kan göra andra företag än storkoncernerna internationellt framgångsrika.

Den insikt Sölvells historiska studie förmedlar är att internationell framgång inte skapas över en natt. Det vill till ett flertal gynnsamma drivkrafter, som dels måste samverka över en längre följd av år, dels komma i rätt tidsföljd för att nya branscher och företag ska få internationell framgång. Sölvell betonar särskilt klustereffekten och effekten av efterfrågan i form av sofistikerade köpare som ställer krav på sina leverantörer och där innovationer och nyföretagande växer i bördig jord. Även rivalitet mellan företag anses ha stor betydelse för framväxten av internationell konkurrenskraft.²

² I SIND [1988b] utreds mera i detalj drivkrafterna bakom de mindre företagens internationella konkurrenskraft.

Exportindustrins konkurrenskraft

Ända sedan kostnadskrisens dagar har exportindustrins konkurrenskraft mätts genom utvecklingen i dess världsmarknadsandelar och i dess relativa kostnads-läge, främst löneläge. Orsaken är att de främsta symptomen på exportindustrins problem under 1970-talet just var stigande relativa arbetskostnader och fallande marknadsandelar (se Figur 1). I den offentliga diskussionen tenderar man därför att sätta likhetstecken mellan dessa mått och konkurrenskraft.

Exportindustrins produktion avser endast Sverigebaserad produktion för export. De multinationella företagens utlandsproduktion räknas inte dit. Därför ligger *exportindustrins konkurrenskraft* i skärningspunkten av samhällsekonomins och företagens internationella konkurrenskraft, och måste studeras ur båda perspektiven.

Ur *samhällsekonomins perspektiv* innebär god konkurrenskraft att exportindustrin ökar sin produktion och försäljning i den takt som är förenlig med en hög tillväxt i ekonomin och därav följande importökningstakt. Ur *företagens perspektiv* innebär god konkurrenskraft att det råder ett gynnsamt företagsklimat i Sverige, så att de multinationella företagen fortsätter att expandera verksamheten i Sverige samt att de mindre och Sverigebaserade företagen får gynnsamma start- och expansionsbetingelser.

Det finns också anledning att skilja mellan kort- och långsiktiga perspektiv på exportindustrins konkurrenskraft. En för kraftig engångshöjning i industrins löner, som inte upprepas, ger på *kort sikt* problem med konkurrenskraften. Dessa kan dock lösas t ex genom en devalvering, om man kan genomföra den utan kompenserande löne- och prishöjningar. Ständigt återkommande stora relativa lönehöjningar leder däremot – även om de motverkas av devalveringar – på *lång sikt* till en minskad tillväxttakt i exportindustrin och en mindre tillväxtbefrämjande indu-

stristruktur, och därmed till minskad tillväxt i levnadsstandarden.

Även om de kortsiktiga konkurrensproblemen är de mest spektakulära, är det de långsiktiga som främst undergräver tillväxten i vår levnadsstandard. Ineffektiviteter i kapitalförsörjningen, t ex beroende på företagsbeskattningens utformning, brister i utbildningssystemet, handelshinder av olika slag är exempel på företeelser som kan inverka menligt på exportindustrins konkurrenskraft på lång sikt.

I det långsiktiga perspektivet är sådana traditionella konkurrenskraftsmått som marknadsandelar och relativa kostnader inte tillräckliga för att betygsätta exportindustrins konkurrenskraft. De måste kompletteras med annan information om exportindustrins utveckling (särskilt om storkoncernernas internationalisering), om samhällets utveckling i övrigt samt om den ekonomiska politiken. Exempel på kompletterande mått är industriproduktionen jämfört med den i andra OECD-länder, storföretagens marknadsandelar jämfört med exportindustrins, utvecklingen i exportens andel av BNP, relativ lönsamhet i exportindustrins branscher, samt allmänt BNP per capita jämfört med andra OECD-länders.

Statistik om exportindustrins marknadsandelar och relativa kostnads-läge framstår likväl som angelägen att producera i dagsläget. Statistiska mått, som anger vart exportindustrin är på väg, är nödvändiga medel för bevakning av exportindustrins konkurrenskraft så länge de grundläggande balansproblemen i svensk ekonomi förblir olösta.

Ekonomisk politik för förbättrad konkurrenskraft

Hur ska den ekonomiska politiken, särskilt näringspolitiken bedrivas, för att bidra till en bibehållen och helst förbättrad konkurrenskraft i exportindustrin? Slut-

satserna från de tidigare avsnitten leder fram till tre bärande principer för en framgångsrik ekonomisk politik.

– Välståndet i Sverige har utvecklats i samband med att vårt handelsutbyte med världen har ökat och fördjupats. En ekonomisk politik för förbättrad konkurrenskraft måste även i fortsättningen baseras på ett fritt handelsutbyte mellan Sverige och resten av världen.

– En stabiliseringspolitik som innebär att löneutvecklingen ligger i takt med våra konkurrentländer och att fortlöpande nedskrivningar i valutakursen undviks, förordas för att Sveriges konkurrenskraft ska bibehållas.

– En sådan stabiliseringspolitik är dock inte tillräcklig för att bibehålla och förbättra exportindustrins konkurrenskraft. I en alltmer internationaliserad företagsmiljö med stor spridning i förutsättningarna för tillväxt och lönsamhet behövs särskilda näringspolitiska insatser för att skapa ett gynnsamt företagsklimat i Sverige.

Handelspolitiken

Den handelspolitiska liberaliseringen i världen har nu under 40 års tid starkt bidragit till tillväxten i Sverige liksom i andra länder. Som ett relativt litet land är Sverige i hög utsträckning beroende av att kunna utnyttja det fria handelsutbyttets möjligheter för att ytterligare höja levnadsstandarden i landet.

Sverige har därför aktivt deltagit i det internationella samarbetet mellan industriländerna och där verkat för en liberalisering av handelsutbytet i sådana organisationer som IMF, OECD, GATT och EFTA. De stora handelspolitiska frågorna inför 1990-talet gäller en ytterligare liberalisering av handeln, bl a tjänstehandeln i samband med den pågående

GATT-rundan samt våra relationer till EGs inre marknad.

Sedan kostnadskrisens dagar har bristande konkurrenskraft i exportindustrin tagits till intäkt för att i Sverige (liksom i andra länder) bedriva en aktiv exportpolitik, d v s att genom subventioner eller krediter med subventionerade räntor stödja exporten. Motiven för en sådan politik är mestadels grumliga (Eriksson & Fredriksson [1988]). Sveriges strävanden efter liberalisering av världshandeln förlorar i trovärdighet, när man bedriver en sådan politik, som i väsentliga avseenden kan likställas med att införa handelshinder. Sådana exportfrämjande åtgärder bör därför avvecklas.

Sveriges närmande till EG och våra relationer till EGs framtida inre marknad är för närvarande under offentlig debatt. Ännu har konsekvenserna för Sveriges ekonomi av att antingen bli medlem i EG, eller ha relationer i medlemsliknande former inte nöjaktigt utretts. I SINDs utredning påpekas att en nära relation till EGs inre marknad skulle göra det attraktivt för storföretagen att ha kvar Sverige som hemmabas (Eriksson & Bengtsson [1988]). Denna insikt bör väga tungt i de konsekvensbedömningar som nu förbereds i landet. Dessutom måste klarläggas hur de mindre företagens konkurrenskraft och utvecklingsmöjligheter påverkas.

Stabiliseringspolitiken

Den stabiliseringspolitik som fördes under större delen av 1970-talet och i början av 1980-talet fick till följd, att industrins tillväxt stagnerade och industrisektorn kom ur balans relativt samhällets krav på tillväxt, full sysselsättning och extern balans. Den ekonomisk-politiska strategi som därefter infördes syftade till att genom en stor engångsdevalvering återställa konkurrenskraften. Som följd fick man svårigheter med att hålla ner inflations-

takten och produktionskostnadsökningarna. De negativa effekterna därav – särskilt att en traditionell industristruktur konserverades – har man sökt möta med en utvecklingsbefrämjande näringspolitik inriktad på att stimulera nyföretagande och FoU.

Både empiri och modern ekonomisk forskning visar att man i Sverige kommer att få svårt att på sikt upprätthålla sysselsättningen med en bibehållen balans i utrikeshandeln utan vissa kompletteringar av den stabiliseringspolitiska strategin. SNS Konjunkturråd, liksom flera andra samhällsekonomer i Sverige, förespråkar därför att stabiliseringspolitiken läggs upp mera långsiktigt och baseras på fasta spelregler (Sandström & Söderström [1988]). Som en central norm eller spelregel anges att växelkursen bör hållas fast mot Riksbankens valutakorg. För att göra normen trovärdig föreslås ett flertal stödåtgärder av typen avveckling av valutaregleringen, inträde i valutasamarbete med andra länder m.m. Finanspolitiken skulle inte längre tillåtas bli expansiv, varigenom ansvaret för avtalsuppgörelsernas konsekvenser på sysselsättningen skulle återföras till arbetsmarknadsparterna.

SIND har gjort studier som visar att kronans låsning till Riksbankens valutakorg har lett till effektiva deprecieringar av kronan på 6-7 procent under 1986-87 trots att kronan officiellt hållit en fast kurs under dessa år (Hagman & Sterndahlen [1988], SIND [1988a]). Valutorna i Riksbankens korg vägs nämligen inte med de vikter som respektive land har som konkurrent till Sveriges industri på världsmarknaden och här hemma. Om man inför en fast valutakurs som norm, måste därför vikterna i Riksbankens valutakorg ändras.

Osäkert är också hur arbetsmarknadens parter kommer att reagera på en strategi av ovan nämnda slag. Är det verkligen troligt, att de frivilligt dämpar lönehöjningstakten, så snart regeringen utfäster fasta normer? Lyckas vi i Sverige växla

ner till en lugnare pris- och löneutveckling utan någon form av aktivt ingripande från statens sida i avtalsförhandlingarna åtminstone i början av den nya stabiliseringseran? De flesta länder som lyckats med en sådan nedväxling har bedrivit någon form av inkomstpolic, åtminstone inledningsvis.

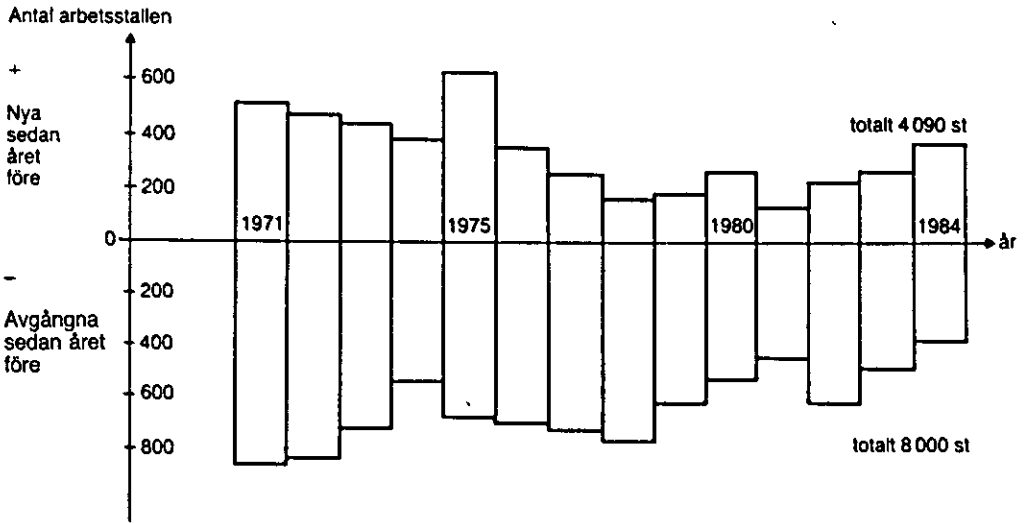
Näringspolitiken

Det vore en felsyn att uppfatta ovan nämnda uppläggning av stabiliseringspolitiken som en patentmedicin för alla konkurrenskraftskrämpor. Näringspolitik behövs även i fortsättningen, men bör axla en annorlunda och kompletterande roll.

Behovet av näringspolitik som komplement framgår klart ur resultaten av en nyligen genomförd studie av Erixon, där han analyserar utvecklingen i Sveriges världsmarknadsandelar under en lång följd av år och söker utreda hur mycket olika samhällsfaktorer har betytt för denna utveckling (Erixon [1988]). Endast en mindre del av den trendmässiga minskningen i Sveriges marknadsandelar (på OECD-marknaden) kan enligt hans skattningar hänföras till den relativa löneutvecklingen. Figur 1 ger samma insikt. Trots att relativa ULC i dollar sedan 1982 har varit väldigt förmånlig, ja t o m legat under nivån i början av 1970-talet, var Sveriges världsmarknadsandelar år 1987 endast obetydligt större än de från 1980.

Vilka ytterligare faktorer ligger då bakom utvecklingen i marknadsandelar och därmed exportindustrins bristande framgång? Erixon nämner särskilt stor-koncernernas internationalisering, det relativa kapacitetsutnyttjandet och den offentliga sektorns expansion. Av dessa påverkas endast ULC och den offentliga sektorns expansion av en övergång till den nya stabiliseringspolitiken. Att söka länka in internationaliseringsprocessen i för Sverige gynnsamma banor och att stimulera industrins investeringsvilja (för att

Figur 6 Nyttillkomna och avgångna arbetsställen i tillverkningsindustrin och gruvor 1970-1984.

Källa: SIND [1987].

utöka kapaciteten) är en uppgift för en förnyad näringspolitik.

Erixons resultat är tankeväckande även i ett annat avseende. Storkoncernernas dominans är störst inom den kunskaps- och forskningsintensiva delen av verkstadsindustrin (bl a transportmedel och elektro). Stabiliseringspolitikens konserverande effekt på industristrukturen har därför förstärkts av det förhållandet, att exporten från nämnda branscher hållits tillbaka även av storkoncernernas internationalisering.

Även statistiken över nettotillskottet av arbetsställen i Sverige (se Figur 6) talar sitt tydliga språk. Som Sölvell påpekar i sin studie, är drivkrafterna bakom företagets framgång i inledningsskedet främst att finna bland andra faktorer än lönekostnaden. Samma förhållanden torde gälla för beslut om att starta företag. Ser man nyföretagande och expansion av mindre och medelstora företag som en motor i strukturomvandlingen, måste det till en näringspolitik som skapar ett gyn-

samt företagsklimat även för dem, och inte bara för storföretagen.

Hur ska då näringspolitiken utformas för att tillsammans med stabiliseringspolitiken förbättra exportindustrins konkurrenskraft?

Man bör framförallt avstå från att ge näringspolitiska stöd av den art och omfattning som har använts efter 1970-talets mitt och fram till 1983 (se Eriksson & Fredriksson [1988]). Istället bör näringspolitiken inriktas på att allmänt uttryckt skapa och bevara ett gynnsamt företagsklimat i Sverige i följande två avseenden. Förutsättningar måste skapas för att vi skall behålla storföretagen i Sverige. De bör finna det fördelaktigt att hålla kvar främst funktionerna företagsledning, FoU och kvalificerad marknadsföring, men också naturligtvis en del av produktionen. Dessutom måste jordmånen för nyföretagande, samt för mindre och medelstora företags expansion bli mera gynnsam.

Detta sker lämpligen genom att göra en

rad samhällsinvesteringar i infrastruktur i vid mening. Därmed avses inte enbart fasta samhällsinvesteringar av typen kommunikationer. Även investeringar i utbildning och forskning bör räknas dit. Dessutom bör riskkapitalmarknaden förbättras och ett mera effektivt företagsbeskattningssystem införas. Slutligen är det av vikt att skapa stabilitet i samhällsbesluten, för att undvika att det skapas osäkerhet om stora samhällsomdanande politiska ingrepp.

Några ord på vägen

Vi vill med denna artikel förmedla insikten att exportindustrin har problem med sin konkurrenskraft. En förbättring av konkurrenskraften förutsätter en väl avvägd stabiliseringspolitik med kompletterande näringspolitik. Lyckas man inte genomföra en sådan ekonomisk politik, finns risken att den industriella basen i Sverige gradvis försämras, vilket skulle undergräva våra möjligheter att höja vår levnadsstandard. De senaste årens ekonomiska framgångar kan leda till ett ekonomiskt övermod som får oss att blunda för att svensk industri i längden inte kan bära kostnadsökningar som det inte finns motsvarigheter till i våra viktigaste konkurrentländer.

De ekonomiska framgångarna har till en inte oväsentlig del byggt på en sänkt dollarkurs och fallande oljepriser. En sådan draghjälp från utlandet kan Sverige knappast räkna med framöver. Samtidigt

har vi tagit på oss stora långsiktiga åtaganden när det gäller energiförsörjning och miljövård som måste få till följd att konkurrensläget under en besvärlig omställningsperiod återigen försämras i förhållande till våra viktigaste konkurrentländer. Dessa åtaganden är för närvarande högprioriterade i den offentliga debatten. Fortsatt industriell tillväxt har tyvärr fått göra sig som aktuell samhällsfråga.

Referenser

- Ems, E (red), [1988], *Exportindustrins framtid*, SIND 1988.2.
- Eriksson, P O & Bengtsson E, [1988], "Sandviks exportstrategi", i Ems, E (red), [1988].
- Eriksson, I & Fredriksson, C, [1988], "Näringspolitik för exportindustrins framtid", i Ems, E (red), [1988].
- Erixon, L, [1988], "Loner och konkurrenskraft - lönekostnadernas betydelse för Sveriges världsmarknadsandelar", i Ems, E (red), [1988].
- Hagman, L & Sterndahlen, C, [1988], "Exportindustrins internationella konkurrenskraft", i Ems, E (red), [1988].
- Industridepartementet, [1988], *Svensk industri och industripolitik*. Svenska Dagbladets förlags AB.
- IUI, [1987], *Growth Policies in a Nordic Perspective*. Frenchell.
- OECD, [1988], *Main Economic Indicators*.
- Olsson, L & Vinell, L, [1988], *Tillväxtens drivkraft*. Industriförbundet.
- Palm, G, [1988], "Sveriges exportmarknader i morgon", i Ems, E (red), [1988].
- Sandström, S & Soderstrom, H T, [1988], "Makroekonomi och konkurrenskraft", i Ems, E (red), [1988].
- SIND, [1987], *Industriell förnyelse*, bilaga 19 till LU 87.
- SIND, [1988a], *Konkurrenslaget 1988*.
- SIND, [1988b], *Sverige - Drivhus för konkurrenskraft*, 1988:1.
- Sölvell, O, [1988], "Internationell konkurrenskraft måste sökas hos företagen", i Ems, E (red), [1988].